

Әдебиеттер

1. Демина Н.А. Методика преподавания практического китайского языка. – М.: Тривола, 1997, - 80 с.
2. 中国人的故事，中级汉语精视精读，注册/余宁编著。北京：北京语言大学出版社，2009。9
3. 汉语课堂教学技巧/崔永华，杨寄洲主编。北京：北京语言大学出版社，2004重印。

Көптілеуова Д.Т., доцент, филол.ғ.к.,
Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, Алматы

ТІЛДІ ОҚЫТУДА ЛЕКСИКАМЕН ЖҰМЫСТЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Цель данной статьи заключается в рассмотрении традиционных и новых приемов в обучении лексическому аспекту арабского языка. Ее актуальность заключается в обращении к лексической стороне языка, а лексика, как известно, это основной строительный материал языка. Одним из главных прогрессивных принципов современной методики как раз является органическая связь лексики с грамматикой и фонетикой. В современной методике работа над лексикой правомерно рассматривается в свете задач развития речевых умений.

Ключевые слова: лексика, лексические единицы, развитие речевых умений, словосочетание

The purpose of this article is to examine traditional and new methods in teaching Arabic lexical aspect. Its relevance lies in the reference to the lexical aspect of language and vocabulary, as you know, is the basic building blocks of language. One of the main principles of modern progressive method is just the organic link between the grammar and vocabulary from phonetics. In modern methods work on vocabulary legitimately considered in light of the objectives of development of speech skills.

Keywords: vocabulary, lexical units, development of speech skills, the phrase

Мақалада араб тілінің лексикалық аспектісін үйретудегі дәстүрлі және жаңа әдістері қарастырылады.

Лексика, білетініміздей, тілдің негізгі құрылыс материалы іспеттес, сондықтан тілдің лексикалық жағына көңіл бөлу аса маңызды әрі өзекті мәселе.

Грамматика тілдегі сөз класстарының қатынасын қамтамасыз етеді әрі оны жалпыласа, лексика сөз сөйлеу кезінде жалқылап қана қоймай, оған нақты мән-мағына береді.

Осы күнге дейін лингвистер тілдің көбіне морфология, фонетика секілді сөз тұлғалары мен синтаксис қызықтырды. Лексикаға келер болсақ, басты назар сөзжасамға аударылған. Ал тіл үйренуде лексика, грамматика және фонетикалық өзара қатынасы мәселесін көтеру өте маңызды. Соңғы уақытқа дейін грамматика, фонетикамен лексика қатар оқытылып келген. Қазіргі заманғы әдістемелердің прогрессивті принциптерінің бірі грамматика, фонетикамен лексиканың органикалық байланысын құрайды. Қазіргі

заманғы әдістемеде лексикамен жұмысты орынды түді сөйлеу шеберлігін дамыту тұрғысынан қарастырады. Тілші ғалым Миролюбова А.А. тілді үйретуде лексикаға үлкен көңіл бөледі (Миролюбова А.А. 1967:105).

С 2 деңгейіндегі студенттермен қосымша жұмыс жүргізілген И.Д. Ибрагимовтың «
» оқу құралы талдау материалы ретінде алынып отыр.

Талдауға теориялық тұрғыдан қарасақ, ол ауызша сөйлеуді оқытудағы лексиканың орны мен лексикалық машықтанудың ерекшелігін анықтау болса, практикалық тұрғыдан оқу құралында берілген лексиканы талдау барысында қолданыстағы маңыздылығын көрсету болып табылады.

Тілдің лексикалық жағын қарастырмас бұрын, «лексика» сөзіне анықтама берейік. Л.В. Щербаның анықтамасы бойынша, лексика – тілдің тірі материясы. Бір ғалымдар лексика ой мазмұны үшін, яғни оны «атау» үшін қолданылады десе, басқалары «лексика – сөздер жиынтығы немесе олардың қызметінің біріктірілудегі белгілі бір жүйе» дейді. Лексикалық жүйедегі бірліктер өзінің қасиетіне қарай белгілі бір лексикалық бірлікті құрайды (мағыналық аясы мен түрлері, синонимдік және паронимикалық тізбектер, антонимдік қарсы қою, сөз тудырушы қалыптар).

Лексика лексикалық бірліктерден, олар біртұтас не бөлінетін бөлшектерден тұрады. Лексикалық бірлік а) сөздер, ә) тұрақты сөз тіркестер, б) клишелік орамдар болып табылады.

Лексикалық бірліктер өзіндік ерекшеліктері бар, оның төрт түрі кездеседі:

1) Сөздің қалыбында әуелі оның құлаққа естілетін дыбыстық естілуін түсінуіміз қажет. Сондықтан лексиканы үйретуде оның айтылу ерекшелігі мен жазылуын ескеру әбден керек.

2) Сөздің мағыналық-мазмұндық жағына көңіл бөлу керек. Сөздің қолданысқа енуі оның грамматикалық орналасуымен байланысты болғандықтан, ол түрлі сөздік формаларға енеді.

3) Өзінің «ішкі» қасиеттерінен бөлек, «сыртқы» сипатында басқа сөздермен байланысу арқылы сөз тіркестерін құрайды (Берман И.М., 1986:156).

Следует сказать, что обучать лексике – значит обучать слову. «Слово – это «кирпичик» при строительстве здания, где здание – язык, а строительство – изучение» (Като Ломб, 1993:12).

Сөзді білу дегеніміз не? Бұл дегеніміз оның мағынасын, формасын және қолданысын, сонымен қатар сөз тудырушы және сөз түрлендіруші жақтарын білу. Графикалық түрде былай түсінуімізге болады:

Сөз = мағынасы + форма (дыбыстық, графикалық) + қолданысы (сөз түрлендіруші, сөз тіркестері) (Бим И.Л., 1988:164).

Лексикамен жұмыс. Сөзді тез арада қабылдау үшін жаңа сөз кездесетін рифмалық тіркестер, өлең жолдарын қолдануға болады. Сол секілді сөзді жаттау үшін арнайы әдістерді жұмылдыруға, яғни түрлі дауыс ырғағында қайталау не таныс мотивті ритмикалық қайталауға болады. Мұндай

интенсивті әдісті, әдетте, оқытушылар қолданады.

Машықтанатын лексикалық жаттығулардың екінші категориясын сөз тіркесін құрастырудағы жаттығулар жатады. Сөйлеуді дамытуда ең басты қадамдардың бірі – сөз тіркестері құра білу, өйткені «тілде жалаң сөздер болмайды» (Н.И. Жинкин «Язык-речь-творчество», 1998). Сөз тіркестері, әрине, мазмұны мен грамматикалық ережеге сәйкес түзіледі. Жоғарыда аталған оқу құралының 1 дәрісіндегі 9 жаттығудағы сөз тіркестерін мысалға алсақ:

сепараттық қозғалыс	
терроризммен күрес	
террорлық акт	
экстремизммен күрес	
терроризмді қаржыландыру	
радикалды шара	

Лексикамен жұмыс, әдетте, үш кезеңнен тұрады:

I Жаңа материалды ұсынғанда.

Жаңа материалды ұсынудың бірнеше жолы бар.

1. Мәтін құрастыру элементтері болуы керек.

Жаңа сөздерді қосу арқылы оқытушы мәтін құрастырады (мұндай мәтін үлгілері оқытушыға арналған әдістемелік нұсқаулықта болады не мәтінді оқытушы өзі құрастырады). Жаңа сөзге жеткенде даусын көтеру арқылы оқиды, тоқтаңқырап, оқушыға сөздің мағынасын түсінуге (аудару не сурет көрсету арқылы) көмектеседі. Содан кейінгі кезеңде сөздің формасына көңіл аударады (сөздің оқылуы, жазылуы, дыбысталуы). Оқушылар сөздің жазылуына қарап, оқытушыны есту арқылы оны қайталайды.

Бірінше ретте сөзді сұрақтар қою арқылы бекіту:

а) имитативті (жауап қайтару үшін сұрақта барлық сөздің бар болуы)

б) альтернативті (екі жауаптан бір вариантын таңдау).

Жаңа сөз алдыңғы уақытта оқып-білген сөздермен кездесуі, яғни сұрақта жауапқа беретін сөздің болмауы.

с) репродуктивті (есте сақтауды тексеру)

Осыдан кейін оқытушы сөйлемді қайтадан бір оқып, мәтінді әрі қарай келесі жаңа сөз кездескенше оқиды.

Мәтін аяқталған соң жұмысты қорыта, қандай жаңа сөзбен танысып, игерілуі анықталады.

2. Жаңа сөздің мәтін барысында қажет етілуі.

Бұл кезде оқытушы алдын ала әңгімелесу барысына қажетті сұрақтарды дайындайды. Мәтін түсінікті болу үшін алғы сөзі болу міндетті. Мәтінді оқу барысында жаңа сөздер беріліп, сұрақтар арқылы бекітіледі.

3. Жаңа лексиканы кейбір дербес жағдайлармен байланысты берілуі.

Егер жаңа сөздерді бір мәтінге топтастыру қиындық тудырса, оқытушы көлемі жағынан кішірек бірнеше мәтін құрастырады. Әрбір мәтінге 3-5 жаңа сөз кіргізеді. Мәтінді оқып жатқанда тек жаңа сөздердің мағынасы ғана көңіл аударып, оларды жаттығулармен бекіту мәтіндерді оқып болған кезде жүзеге асады.

4. Жаңа лексиканың жеке сөйлемдерде берілуі.

Егер оқушылардың сөздік қоры азырақ болса, оқытушы жаңа сөздерді қандайда бір сөйлемдер арқылы береді. Сөйлемдегі сөз бөлініп алынады да, сұрақ арқылы бекітіледі.

5. Жаңа лексиканың тізім арқылы берілуі.

Бұл тәсілдің міндеті – оқушыларды сөздікпен жұмыс істеуге баулу. Оқытушы тақырып бойынша сөздерді жаттату арқылы сөздікпен жұмыс істеуге үйретеді. Сөздіктің құрылымын, яғни сөздердің түзілуін түсіндіреді, негізгі белгілерін көрсетеді және сөздіктегі берілетін қалыптарымен таныстырады.

Оқушылар тізімдегі сөздерді оқытушымен оқығаннан кейін, оларға сол жаңа сөздерді сөздіктен іздеп-тауып, мағынасын жазып алуға біраз уақыт беріледі.

6. Жаңа лексиканы жаңа мәтін оқу процесінде үйрету.

а) Оқушылар мәтінді іштерінен оқып, жаңа сөзді кездестіргенде оқытушыдан сұрайды.

б) Оқытушы мәтінді оқып жатқан кезде жаңа сөзді дауыс ырғағымен көтеріңкі оқиды, ал оқушылар сұрақ қояды.

с) Оқушылар мәтінді өздері оқып, өздері сөздікпен жұмыс істеу барсында, олардың мағынасын жазып алады, ал оқытушы тексереді.

7. Жаңа сөздерді мәтін жазылған аудиожазбадан есту арқылы беру.

Оқушылар тапсырмаға аудиожазбадан мәтінді тыңдайды, жаңа сөзді кездестірген уақытта оқытушыдан сұрайды.

8. Жаңа сөзді оқушылардың өз ойын айтыруда процесінде беру.

Оқытушы қандайда бір тақырып аясында оқушының сөйлеуін міндет етіп қояды, бірақ мұнда бірнеше жаңа сөзді пайдалану міндетті саналады. Тақтаға тақырып жазылады, онда ойды айтудағы жоспар көрсетіледі әрі сол тармақтарға жаңа сөздер беріледі.

Оқытушы сөйлеу барысында жоспардағы әрбір тармақ бойынша жұмыс жүргізеді, сұрақтар қояды және негізгі ойды пысықтау арқылы бекітеді. Жаңа сөздерді оқытушы бөлек сұрайды. Содан кейін жаңа сөздерді айту арқылы, жоспардағы әрбір тармақ бойынша жұмыс жүргізіледі.

Лексикамен жұмыстың екінші кезеңі - машықтану.

Лексикалық материалмен машықтануда И.Л.Бим ABCDE жаттықтыру жүйесі ұсынса, лексиканы машықтандыруда Г.В. Рогова да өзінің жаттықтыру жүйесі ұсынады.

Оқушылардың сөзді машықтандырулары жаттығулар жасаумен іске асады, мағыналық тұрғысынан бір-біріне сәйкес келетін сөз тіркестері мен жаңа сөздердің семантикасын бекітеді. Осыған сәйкес барлық лексикалық

жаттығулар екі категорияға бөлінеді:

1) сөз бен оның семантикасын есте сақтау сөздің дыбысталуы және грамматикалық формасымен бірге іске асырылады

2) мағыналық сипатына орай сөз тіркестерінің қалыптасуы

Бірінші категорияға қатысты жаттығуларды берсек:

- Суретте берілген заттарды атау.
- Берілген сөздердің ішінен тақырыпқа сай сөзді табу.
- Берілген сөздердің ішінен тақырыпқа сай емес сөзді алып тастау.

Сөйлемді қажетті сөздермен (немесе көп нүктенің орнына қажетті сөзді қою) толықтыру; арнайы сөздер сызықтың астында неоқушылар жадынан қосу керек.

- Берілген сөйлемде белгіленген сөздің синонимін қолдану.
- Сөйлемге қарама-қарсы мағынадағы ойды беру, белгіленген сөздің орнына антоним сөзді қолдану.
- Сөйлеуге тарту арқылы жаңа сөзді қолданысқа қадағалау.
- Жаңа сөзді қолдану арқылы сұраққа жауап беру.

Бұндай жаттығуларға түрлі «сөз ойындары» кіреді. Мысалы, кроссворд элементтері бар ойындар: кім тақырып бойынша сөздерді есіне түсіреді ... ; оқытушы дефиниция береді, ал оқушылар сөзді табуға міндетті; тақтаға сөзде қанша әріп болса, сонша бөлікке бөліп, бірінші әрпі жазылады, содан кейін дефиниция беріледі, мысалы:

Немесе дұрыс сөз тіркестерін құра білу:

- түрлі мағынадағы сөздерден тіркес құра білу.
- Жай сөйлемдегі зат есімге анықтауыштар қосу арқылы немесе етістікті баяндауыштарға толықтауыш қосу арқылы жайылмалы сөйлемге ұлғайту.
- Берілген заттардың атауларынан өзінің отбасыңыз, достарыңызға қатысты тіркестер құрыңыз.

Лексикамен жұмыстың үшінші кезеңі – қолданыс. Бұл жерде оқушыдан сөйлеу практикасында, диалог не монолог түрінде, аудиожазба мәтініндегі жаңа сөздерді түсіне білу талап етіледі. Шет тіліндегі сөздерді қалыптастыру бекітудің тиімді тәсілі мен практикаға байланысты.

Жоғарыда айтылғандарды қорыта келе, лексикаға оқыту арқылы тілді меңгеруге үлкен күш жұмсаймыз. Ал тілді меңгерту - шет тілді оқыту әдістемесінің басты міндеті.

Әдебиеттер

1. Ибрагимов И.Д. Арабский язык. Уч. Пособие по теме «Социальные проблемы». - М.: «Восток-Запад», 2007
2. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. -М.: Просвещение, 1985
3. Миролубов А.А. Культуроведческая направленность в обучении иностранным языкам / Миролубов,А.А. // Иностр. яз. в шк. - 2001. - N5.-С.11-14.

- Көптілеуова Д.Т.,** доцент, филол.ғ.к.,
Жиекбаева А.Б., доцент, филол.ғ.к.
Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, Алматы

Араб тілін меңгеруде аталған ОӘК практикалық тұрғыдан көп көмектеседі. Бұл оқу құралы араб тілін оқытуда төмендегі үш мақсатты көздейді: